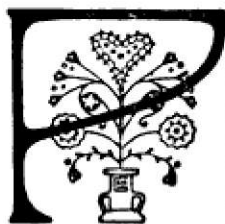

Alojz Pikel:

Junak.

ski pajčolan, ko sta odhajala iz trga. Molče in za-
ski pajčolan, ko sta odhajala iz trga. Molče in za-
mišljena, sklonjena vase, sta stopala po cesti; s po-
ljubom skrbi na čelu, z bremeni na srcih, ki jih
mladina občuti tem težje, ker vidi pred seboj vedno
vse vedro in svetlo. — Tu pa tam na kakšnem oknu
raztresenih hiš se je živo pojavil ženski obraz s sramežljivo pri-
krito radovednostjo; kmalu nato skoro slučajno še drugi tik
njega, oba pa zato, da bi videla mlademu paru v lice. Kdor jima
je prihajal naproti, jima je že od daleč gledal naravnost v obraz
in se še dolgo oziral za njima, ko sta bila davno že mimo. Celo
kuštravi gologlavci na cesti in za ogli so sredi krika obstali z
velikimi očmi.

Saj je vsakdo bil vajen, videti ju prej vedno skupaj.

Medtem, ko on tega niti opazal ni, se je ona pod vsakim po-
gledom vzravnila kakor pod pikom, dvignila je glavo in umetno
razjasnila obraz. Zakaj neugodno je, biti opazovan, če v srcu boli.
Ko pa ni bilo več hiš ne mimoidočih, je pala njej glava zopet
na prsi, vzbudil se je drget v njenem životu, v očeh pa ji je
ugasnil ponarejeni žar miru in srdit boj s težko užuganimi solzami
se je vnel na novo.

Tako sta hodila dolgo pot proti kolodvoru, ki naj bi ju zopet
ločil; kajti on se je moral odpeljati.

Nihče ni izpregovoril besede. Ona je bila vsa zaverovana
vanj kakor v Boga, in zdelo se je, da čaka, da bi mu ne bila
nadležna z ogovorom, ko se mu je vendar videlo, da je otožen,
ker mora oditi, dà, ki prav za prav vesel že niti ni bil prišel. Ali
zato ga je mnogokrat, mnogokrat od strani pogledala tako mehko,
s tako globoko ljubeznijo in bridkostjo obenem, da se je vselej
nemirno zganil, kot bi ga ti pogledi zapekli. Takrat je vselej
nehote posegla po robcu, pa ga skoro prestrašeno potlačila naglo
nazaj v torbico. Ker rekel ji je bil že prej, da ne trpi pozornosti
ulice, nje zoperne zvedavosti. In ima prav; že zato, ker je on.
Tako je mnoga njena solza pala prikrito v cestni prah.

On je korakal navidez brézbrižno poleg nje in mahal z malim
kovčgom, ki ga je držal v eni roki z njenim šopkom jesenskih
cvetlic, že vse pomečkanim. Enkrat bi ga bil že skoro nekje
pozabil, pa takrat ga je bila ona pogledala tako preplašeno vpra-
šujoče, da se ga je spomnil in ga zopet pobral.

Na neprespanem obrazu mu je čepela nemirna napetost, v njegovem pogledu je ležalo nekaj trdega, kot da melje v glavi mračne misli. Že včeraj bi se bil moral odpeljati, pa zadržala ga je bila ta neumna družba, ki ne zna drugega nego popivati.

Ravno štiri mesece je minulo, odkar je bil od tu prestavljen v večje oddaljeno mesto; obenem je napredoval in se čutil zdaj nekako vzvišenega nad temi razmerami tod, kjer je bil služboval dve leti. Saj je vse tako majhno in skromno tod, enakomerno in vsakdanje. Le poglejmo te hiše na primer! Kako neokusne so in razmetane, kakor da jih je bil veter prignal črez hribe ter jih pustil tu v zatišju, v tej pusti, enolični pokrajini. In prebivalci? Teh že celo ni vredno omenjati. Mali ljudje, male misli! Ni čuda, če se človek, ki mora živeti v takem ozračju, končno tudi sam počuti skromnega in majhnega, tako majhnega, da kmalu več ne čuti, kako mu pogled otopeva za velike stvari, da ne vidi, kako je vse to malo življenje krog njega velika ovira razvoja osebnosti, kakršna je na primer on; in da se naposled, oh gorostasnost, še celo domišlja, da je zaljubljen, dasi ni!

Kako je prav za prav mogel tu živeti, on, in kar dve leti! No, pa saj je zato današnji njegov obisk prvi in menda tudi zadnji. Prišel je sem, sevé, za en dan, na obiske, saj se spodobi; saj je človek svoje omike nekako moralično prisiljen k temu. Pa radi nje tudi ni mogel kar tako, da se ne bi reklo, da je vihrov in nepremišljen; da je morda celo brezznačajen. Brezznačajen, moj Bog, to je tudi tak star izraz posebne vrste. Sami družabni okovi, ki bi morali prav za prav odpasti sami od sebe, če je človeku neugodno ob njih. Po kaj je že prav za prav prišel sem? No torej, po to, da ji pove, da je konec, da je ne ljubi več, da je sploh nikdar ljubil ni. In zakaj tega še ni storil? Čemu še čaka?

Ugriznil se je v ustnico in izstopil je široko, kot bi hotel ubežati tej neprijetnosti.

Moj Bog, da ljudje vendar vsega tega sami ne opazijo, ne razumejo! Seveda, saj prav zato bi zanj ne bila deklica iz teh razmer in krogov, ker ravno ničesar ne razumejo. Čisto naravno je, da bi bil tak zakon nemogoč, izprijeno življenje; kakšno življenje neki, o tem ne bi bilo niti govora!

Tam je pač vse drugače, vse bolj velikopotezno je in vzvišeno nad vsakdanjimi malenkostmi: Ljudstvo je krepkejših gest in misli, ki ne meri stopinj posameznika, ne gleda hrapavosti pota njegovega pod povečevalnim steklom.

In Anica, hotelirjeva hčerka! Ne da bi kakor kakšen vsakdanjec, naglašal tisto njeno veliko, lepo premoženje, polja,

gozdove, vrt in krasno hišo — doto edinega otroka, kaj to! Toda, le oglejmo si jih pobliže obe! Anica, solnčno dete mehke nravi, elegantnega stasa, krasnega lica, vedno zdrava, živahna in vesela; bitje samih velikih misli, povsod, v literaturi in gospodinjstvu. Saj se ne ukvarja z vsako žlico v kuhinji.

In ta? Oh, pedantinja, učiteljica pač! «Ali ti je pohoščeno temne barve morda zoprno?» «Ali si bolan, Jožko?» kadar enkrat za-kašljam. In zopet: «Včeraj, ko si bil itak že izkrokran, pa si še dalje pil in si bil nato tako čuden, in ne bi hotela, da bi se v družbi prepiral z gospodom nadučiteljem, glej, premlad si še, Jožko; oh, bilo mi je tako hudo pri srcu!»

To so neznosnosti male duše! In to naj bi človek poslušal vse življenje? Ne, kako se more človek ukvarjati s takim bitjem dve leti! In da ji povrh tega pozneje še piše, kako se mu toži po njej in po kraju, to naj kdo razume! Popolnoma neumen postane človek, kadar je zakopan v takem gnezdu. Oh, Anica, ti bi imela za vse te stvari svoj nebeški nasmeh, ki je brez primere, in ki pove vse!

Zavzdihnil je globoko, ali misel na lepo, bogato deklico ga je naenkrat tako prevzela, da se je nehote nasmehnil.

Anica, sladko bitje! Tvoji smehljaji so kakor gorke zvezdice, ki se utrinjajo s tvojih ustec, in moje oči jih pobirajo hlastno. In tvoji sladki poljubi so čist studenec, pri katerem se napijem, kadar hočem utešiti žejo svoje ljubezni. In še danes te bom smel zopet gledati, poslušati tvoj glas, smeh tvoj. Človek bi zavriskal samega veselja — tako pa...

Preko obraza, jedva razžarjenega, mu je pala mračnost in ozrl se je po strani na spremljevalko. Ta pa, ki je bila morda ves čas tiho sanjala, zroč na hribčke desno in levo, na katerih sta prebela nekdanj toliko lepih trenutkov skupaj, in ki ga je bila medtem tolikrat pobožala z mehкими pogledi ter srečala z njimi tudi tisti smehljaj sreče, je sprejela njegov pogled zaljubljeno vprašujoče. Tedaj pa ga je naglo umaknil, in ona je žalostno povsesila oči.

Ali ti je tega treba? se je jezil na tihem. Mar bi ji bil že takoj vse povedal! In čemu še odlašaj? Zdaj takoj ji povej!

Pogledal je na uro in vprašal naglo:

«Koliko imamo še do kolodvora?»

Dvignila je hipoma glavo in obraz se ji je za trenutek razjasnil v hvaležnosti, kajti čula je bila besedo od njega.

«Še četrť ure,» je odgovorila tiho, skoro boječe; ali koj nato se je stresla kakor od groze. «In potem bom sama...» Zadrhtel

ji je glas in pritajen, trepetajoč vzdih se ji je izvil iz razbolele notranjosti.

On pa ji ni odgovoril, samo iztegnil se je bolešno, kakor da mu je obleka pretesna in ves život ena sama rana. Čemu je prišel semkaj, saj bi ji bil lahko pisal in si tako prihranil vse težave!

Cesta je tekla na prostem, med samimi poraslimi holmi, nikjer okrog ni bilo nobene hiše. Ona se je borila, ustavljala je svoj izmučeni korak, in videlo se je, da bi mu rada nekaj povedala, ker uprla je bolešno svoje oko vanj, ki je zamolklega pogleda korakal poleg nje z dolgimi, predolgimi koraki. Ali prišel je nekdo mimo, in stopila je, kot da mu ni hotela ničesar povedati. Ko pa sta bila zopet sama, je plaho izpregovorila:

«Dva dni, kako hitro sta minula!»

Pa zaman, si je mislil on ježno; toda zdaj je skrajni čas, da ji povem resnico. Še tretjino poti imam za to na razpolago. Kako naj le pričnem? Vse je tako samo ob sebi umljivo, in vendar je težavno izreči.

Ozrl se je počasi nanjo, ki je stopala udano zraven njega; viz deti je bila zelo utrujena, na obrazu so ji bile začrtale muke svoja pota.

«Ali ne greva prehitro?» je pričel obotavljajoče.

«Sem že opazila, pa si nisem upala reči,» je zgrabila hlastno, kakor dolgo pričakovan dar.

Pogledal je na vse strani, toda v tem hipu je začul nekoga prihajati; bil je znanec, pozdravili so se in on je veselo zaklical za njim. Nato pa je naenkrat ubral svoj korak še urnejše, kajti domislil se je bil zopet svoje težke naloge. Ta vrag me je zmotil, se je hudoval zase in zamrmral: «Kakšni so ti ljudje!» Pa se je vendar čutil olajšanega.

In koj nato so prišli še drugi; kar trije skupaj, sami veseli znanci, ki so nekdej bili tolikrat z njim skupaj popivali. Že od daleč so pozdravljali in se smejali ter pričeli z njim vesel razgovor. Ona je stopila nekoliko v stran, prilagodila je mukoma svoj obraz veseli družbi ter s polsmehom sledila plehkim, važno poudarjanim besedam; ali poznalo se ji je na nestalnem pogledu, s katerim je zrla tja preko hribov, kako zoprno ji je tako duševno vlačuganje.

«Torej, zdaj greš?» je dejal eden. «O, tebi je dobro, ki si proč od tu; saj veš, tu itak nič ni!»

In pogledal je od strani nanjo, ki je za hip pobledela.

Pozdravili so se in se razšli. Toda oni so se še enkrat obrnili:

«Kod si pa kaj sinoči hodil?»

«Eh, malce smo ga polomili,» se je zasmel, «kaj pa hočeš!»

«Pojdiva, pojdiva, Jožko!» je prosila ona polglasno.

«Kje pa?» se je nekdo zopet oglasil.

«Pri ‚Sodčku‘.»

Oni trije so se zasmelali.

«Torej zbogom, pa srečno pot!»

«Zbogom!»

In zdirjal je s tako silo naprej, da je ona v hipu zaostala za njim ter ga preplašeno pogledala.

«Jožko, nikar tako hitro, lepo te prosim!»

«Prej pa se ti je tako mudilo!» je odgovoril z razdraženim naglasom. In zadel jo je leden pogled, pod katerim se je ušibila in pogledala s širokim pogledom v tla, kakor plaha žival, po krivici udarjena. Za trenutek se ji je na obrazu pojavilo neizmerno gorje, le za trenutek; naenkrat pa, kot da jo je obšla neka svetost na misel, se je njen obraz zasvetil, obsevan od neznanega dušnega miru.

Kar zdaj ji povem, pa je, si je mislil on; saj vendar nima pomena, mučiti jo s praznimi nadami.

Šla sta dalje, tiho, s povešenimi glavami. Pa ji ni rekel ničesar, le jezil se je strašno sam nad seboj.

Na kolodvoru ji povem! se je nenadoma posvetila rešilna misel v njegovi glavi in oddahnil si je.

Prišla sta izza ovinka, in zdajci se je zableščala postaja pred njima. Tedaj so njej odpovedale noge in obstala je za hip, vsa prepadena v obraz, trepetajoča po vsem telesu.

«Jožko ... saj je še časa dovolj!» je vzkliknila bolestno kakor v smrtnem strahu, kot da ji hočejo iztrgati kos srca iz prsi.

«Hočeš, da zamudim vlak?» se je obregnil nanjo, a naposled vendar skrčil bežni svoj korak. Ona pa je zaihtela.

«Kaj se cmeriš! Beži, beži, neumnost!» jo je karal skoro odurno in nekoliko sovraštva je ležalo v pogledu, ki ga je bil vrgel nanjo.

Obrisala si je oči in gledala boječe predse. S široko odprtimi očmi, kot da strmi v votlo praznoto, je gledala v ljudi na postaji, ki so stali ob progi; morda je z grozo slutila skrito in očito škodoželjnost, s katero jo bodo ženske opazovale ob grenkem slovesu.

Na kolodvoru je bilo že vse polno ljudi, ki so se vsi ozrli na prišleca. On je stopal med njimi krepko naprej, pozdravil se z nekaterimi in odšel kupovat listek; ostala je sama sredi teh ljudi, teh čudnih, sirovo zvedavih obrazov. Znani, napol znani in tuji, vsi so jo pogledavali, vsi so si šušljali na uho. Njej pa se je

bralo na licu, da trpi pod temi pogledi kakor pod bodljaji. Kakor obsojenka, kakor bi se bala premakniti se, obdana od samih bodal, je stala tam s povešeno glavo ter vrtala v zadregi s peto v pesek. Njega pa dolgo ni bilo nazaj; gotovo je našel zopet znance in se razgovarjal z njimi.

Naposled pa je vendar dvignila pogled in se zazrla predse. Ljudje so stopali s kratkimi koraki gori in doli, nekateri so posekali, drugi zopet stali; pogovarjali so se polglasno. Nad progo je komaj vidno trepetalo od medlega solnca razgreto ozračje. Ena edina bilka med kamenjem, že napol suha in v osamljenosti umirajoča, se je v komaj čutnem vetriču tresla kakor v smrtnem boju. Tam zadaj se je nekje iz množice dvignil zevajoč železničar in šel z drsajočimi koraki pogledat po progi. Gledal je nekaj časa, nato pa se je polagoma obrnil ter odkorakal nazaj na prejšnje mesto. In trudna zaspanost je legla zopet na sliko.

Tedaj se je on povrnil in v tistem hipu se je zopet vse ozrlo vanjo. Zdelo se je, da gledajo ženske njega ljubeznjivo, njo pa prezirljivo, s pogledi, v katerih se zrcali zavist in posmeh obenem, iz katerih veje tista neosnovana sovražnost, ki se ji ne ve izvora.

Tudi on je počel hoditi sem in tja, in sledila mu je ubogljivo. Premišljal je in presojal, preudarjal in ugibal ter prišel do zaključka: Oh, saj se mi počne naposled še tu dreti, vpričo vseh! Nič, pisal ji bom! se je odločil. Bil je naenkrat nekoliko potolažen, a vendarle slabe volje.

«Jožko, kje nameravaš prebiti ostale dni dopusta?» ga je vprašala tiho.

«Kar tam, doma,» je odgovoril suho, «saj se drugod vse preveč potroši.»

Nekaj časa sta oba molčala, nato pa je ona dodala s plahim glasom:

«Tu bi ne potrošil ravno mnogo...»

Ali v jezi ji ni odgovoril; in zavzdihnila je, kakor da se je bil ta molk dotaknil pekoče rane v njeni notranjosti.

Zdaj! Zdaj so se železničarji nenadoma urno zganili, in začeli so se njih brzi koraki po ostrem pesku. Kakor blisk se je prenesel učinek na čakajoče; naenkrat je postalo vse nemirno in živahno. Ljudje so pograbili prtlljago, začeli so glasneje govoriti in si podajati roke. Nekaj tujeга, neka trudna tesnoba pričakovanja se je trdo oklenila mnogih prsi; srca so utripala hitreje, misli so se prekopicavale po vijugastem potu.

Vlak je prihrumel grmeče v postajo in se ustavljal sikajoč in sopeč, kot s silo ukročena besna pošast. Ona se je počela tresti, ali

on tega ni opazil; pregledaval je mimo drveče vozove in stopil naprej.

Zaškrtalo je med kolesi, vlak je obstal in nastalo je šumno vrvenje. Vstopil se je pred odprta vrata voza, iz katerega so se usipali izstopajoči, zrl je tja predse, pokimal nekemu ter iskal nekaj naglo po žepih. Pri tem pa je tako urno premetaval kovčeg iz roke v roko, da so njene uboge rožice mnogo trpele; nekatere so izgubile glavico, nekaj jih je popadalo na tla. Pobrala mu jih je in ujela smehljaj opazujočih. Ali zdaj se ni zmenila za nikogar več, samo vanj je imela uprte svoje rosne oči. Borila se je obupno s solzami, dasi je njen pogled izražal veliko udanost, neizmerno ljubezen in bol obenem.

Oglasili so se dolgi žvižgi, že so se nekatera vrata s treskom zapirala. Tedaj sta si podala roke; njena je trepetala kakor v mrzlici.

«Torej...» je rekel on.

Pogledala ga je s tistim pogledom, ki odpre vso notranjost človeka, ki hoče dati dušo in srce in vse, kar ima.

«Kdaj prideš zopet?»

«Ne vem... kakor bo.»

Povesil je oči.

«Piši mi, piši mi mnogokrat, Jožko! Tako se vselej veselim tvojega poročila!»

Vstopal je in pokimal.

«Zbogom!»

«Zbogom! Pa srečno potuj in zdrav mi ostani!»

Vrata so udarila za njim in izginil je v vozu.

Kakor v težkem snu je čula krog sebe šumenje in tekanje, hitro govorjenje, vpitje in pozdravljanje.

Dano je bilo znamenje za odhod in zajela je zraka globoko váse.

Zastokalo in zaškripalo je v kolesju in drogovju, zapiskalo in zacvililo je v pljučih železnega orjaka, ki se niti nagnil ni, ko je potegnil breme z mesta. Vlak se je premikal.

Zrla je v okna.

Tam spodaj je parkrat zaporedoma jezno bušknilo proti nebu in črn dim se je zavalil tja pod solnce, da je gromko udarjalo od bregov kot brutalen krohot. Izpod nog črnega velikana pa so divje zasikale bele megle.

Zdajci se je on pojavil na oknu, in bliskoma je dvignila robček:

«Na svidenje!»

Tudi on je zamahnil z roko.

Vlak je šel hitreje in hitreje ter se je počel zvijati v loku. Kakor zamaknjena je zrla vanj, ki je gledal skozi okno. Ali še predno ga je zakril ovinek, je nenadoma umaknil glavo. Ona pa, vse bleda in drobna, je strmela nepremično za vlakom, ki je postal vedno manjši in manjši, ki je izginjal in izginil za strmim hribom. Poslušala je še dolgo njegovo bobnenje, ki je umiralo v daljavi; poslušala ga je še, ko ga že več ni bilo čuti.

Prebudila se je iz toposti in se preplašeno ozrla. Nikogar ni bilo več okrog nje, vsi so že bili odšli; ostala je sama. Tiho in mrtvo je stalo poslopje postaje pred njo. Nad progo je še vedno narahlo trepetalo ozračje. Tudi tista bilka je še podrhtevala kot prej. Solnce pa si je bilo medtem nadelo novih tančic na velice in se smehljalo z zoprno prijaznostjo starca. Vse je bilo mirno, samo tisti zaspani železničar je stopal počasi čez tir in mahal leno z neko stvarjo v roki.

Še enkrat se je ozrla v smer, v kateri je bil odšel vlak ter poslušala napeto. Ne, nobenega glasu ni bilo več čuti od tam. Vzpela se je kot ranjena in je zbežala ven na cesto. Tam daleč za kolodvorom nekje se je začul bedast smeh, in okrenila se je prestrašeno. Dva možakarja sta se pogovarjala svoje stvari.

Tekla je nazaj v trg. Naglo, hlastno, boreč se s silno utrujenostjo, ki ji je težko oklepala ves život. Toda v šolo mora in zakasnila se bode, kajti pozno je že! Kakor bič izmučenega konja, jo je gnala ta misel, dasi bi se bila najraje kar tu ob poti ulegla v travo. Saj ji ni dalo niti dihati več. Uklenjeno gorje, porojeno iz drobne slutnje, ji je v prsih naraščalo v zmaja, ki je bil na vse strani, ki je hotel ven, pa se ga je bala pokazati tujim očem, ki bi ga občudovala s prikritim veseljem. Pogled ji je hlastno iskal vse na okrog, kakor pomoči... Ne, tam so že hiše! In zbolel jo je v grlu stisnjeni jok.

Oko ji je hitelo na desno po bregu. Tam gori se vije tista samotna pótika. Tam jo je stiskal k sebi in vroče poljubljal, ona pa je prožila svoje gibko telo tesno k njegovemu.

Topla gróza jo je preletela in odvrnila je pogled. Ali ta vroči nemir je izginil v hipu, in hlad, stoteren hlad jo je oblijl po vsem telesu; v prsih ji je suvalo, kljuvalo, da bi zakričala od bolečin.

Tedaj so ji prišli ljudje naproti, in ustavila se je v zadregi, sklonila se počasi nād rožico ob cesti ter jo utrgala. Pa komaj je bila zopet sama, ji je rožica pala pozabljena iz roke. Hitela je dalje in se zamislila: Kje mora on že zdaj biti...